इद् वृद्धौ । (२८/९२८)

कृतवृद्धावुत्तरपदे देवताद्वन्द्वे अग्नेः इकारादेशो भवति । 'आग्निवारुणीमनड्वाहीमालभेत' (काठ. १३.६) । आग्निमारुतं कर्म क्रियते । अग्नीवरुणौ देवते अस्य, अग्नीमरुतौ देवते अस्य इति[1] तद्धितः । तत्र 'देवताद्वन्द्वे च' (७.३.२१/१२३९) इत्युभयपदवृद्धौ कृतायाम् आनङ्, ईत्वं च बाधितुमिकारः क्रियते । वृद्धौ इति किम् ? आग्नेन्द्रः । 'नेन्द्रस्य परस्य' (७.३.२४/१२४०) इत्युत्तरपदवृद्धिः प्रतिषिध्यते ।

[७२८] इद्वृद्धौ विष्णोः प्रतिषेधो वक्तव्यः । (म. भा. ३.१४९)

'आग्नावैष्णवं चरुं [2]निर्वपेत्' (मै. सं. १.५.१) ॥

दिवो द्यावा । (२९/९२६)

दिव् इत्येतस्य द्यावा इत्ययमादेशो भवति देवताद्वन्द्वे उत्तरपदे । 'द्यावाक्षामा' (ऋ. ८. १८. १६) । 'द्यावाभूमी[3]' (ऋ. १०.६५.४) ॥

दिवसश्च पृथिव्याम् । (३०/९२७)

पृथिव्यामुत्तरपदे देवताद्वन्द्वे दिवो [4]दिवस् इत्ययमादेशो भवति, [5]चकाराद् द्यावा च । 'दिवस्पृथिव्यौ' (ऋ. २.२.३) । [4]द्यावापृथिव्यौ । अकारोच्चारणं सकारस्य विकाराभावप्रतिपत्त्यर्थम् । तेन रुत्वादीनि न भवन्ति । कथं 'द्यावा चिदस्मै पृथिवी [6]नमेते' (ऋ. २.१२.१३) इति ? कर्तव्योऽत्र यत्नः ॥

उषासोषसः । (३१/९२८)

[7]उषसः उषासा इत्ययमादेशो भवति देवताद्वन्द्वे उत्तरपदे । [8]उषासासूर्यम् । [9]'उषासानक्ता' (ऋ. १.१२२.२) ॥

मातरपितरावुदीचाम् । (३२/९२९)

मातरपितरौ इत्युदीचामाचार्याणां मतेना[10]रङादेशः मातृशब्दस्य निपात्यते । मातरपितरौ । उदीचाम् इति किम् ? मातापितरौ ॥

पितरामातरा च च्छन्दसि । (३३/३८३८)

पितरामातरा इति छन्दसि[11] निपात्यते । 'आ मा गन्तां पितरामातरा च' (वा. सं. ९.१९) । पूर्वपदस्य अराङादेशो निपात्यते । [12]उत्तरपदे तु 'सुपां सुलुक् पूर्वसवर्णाच्छेयाडाड्यायाजालः' (७.१.३९/३५६१) इति आकारादेशः । तत्र 'ऋतो ङिसर्वनामस्थानयोः' (७.३.११०/२७५) इति गुणः । छन्दसि इति किम् ? मातापितरौ ॥

---

1. च विगृह्य इत्यधिकम् फ. क. 2. निर्वपेत् नास्ति फ. 3. द्यौश्च पृथिवी च द्यावापृथिव्यौ इत्यधिकम् ब. 4. दिवस ह. क. 5. चकारात्–भवन्ति नास्ति फ. 6. सन्नमेते ह. 7. उषस् इत्यस्य ह. 8. उदाहरणमिदं नास्ति ड. क. 9. उषासानक्तम् क. 10. अनङ् ह. 11. विषये इत्यधिकम् फ. 12. उत्तरपदस्य फ.